

УДК 657.47

Економічні науки

Лігоненко Лариса Олександрівна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри менеджменту

Київський національний економічний університету

імені Вадима Гетьмана

Лигоненко Лариса Александровна

доктор экономических наук, профессор,

професор кафедры менеджмента

Киевский национальный экономический университет

имени Вадима Гетьмана

Ligonenko Larisa

Doctor of Economics, Professor

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Наверська Анастасія Юрїївна

студентка

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

Наверская Анастасия Юрьевна

студентка

Киевского национального экономического университета

имени Вадима Гетьмана

Naverska Anastasiia

Student of the

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

МОДЕРНИЗАЦИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В УКРАИНЕ

MODERNIZATION OF FIXED ASSETS IN UKRAINE

Анотація. У даній статті розглядаються теоретичні та методичні аспекти модернізації основних засобів (модифікація, побудова, дообладнання, переобладнання, поліпшення, реконструкція, тощо) на підприємствах України. Метою статті є дослідження сучасного стану модернізації основних засобів, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення проведення модернізації основних засобів на підприємствах України.

Ключові слова: основні засоби, модернізація основних засобів, фінансове забезпечення модернізації, управління модернізацією основних засобів.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и методические аспекты модернизации основных средств (модификация, построение, дооборудования, переоборудования, улучшения, реконструкция и т.п.) на предприятиях Украины. Целью статьи является исследование современного состояния модернизации основных средств, а также разработка рекомендаций по улучшению проведения модернизации основных средств на предприятиях Украины.

Ключевые слова: основные средства, модернизация основных средств, финансовое обеспечение модернизации, управления модернизацией основных средств.

Summary. The article deals with theoretical and methodical aspects of modernization of fixed assets (modification, construction, refinement, refurbishment, improvement, reconstruction, etc.) at Ukrainian enterprises. The purpose of the article is to study the current state of modernization of fixed assets, as well as to develop recommendations for improving the modernization of fixed assets at Ukrainian enterprises.

Key words: fixed assets, modernization of fixed assets, financial support of modernization, management of modernization of fixed assets.

Постановка проблеми. Незалежно від галузі економіки основні засоби є необхідною передумовою проведення господарської діяльності. Проте з часом ефективність їх використання знижується, що зумовлює потребу у проведенні модернізації. Одна з головних причин повільної модернізації основних засобів є недостатність коштів та інвестицій, тобто нестача коштів у великих підприємств, друга- низька підтримка даного напрямку з боку державної політики, хоча саме інвестування в модернізацію основних засобів підприємств - це перспектива подальшого розвитку економіки України та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародній арені; третя- неналежний менеджмент цього процесу Тому дослідження процесів та інструментарію модернізації основних засобів в Україні та надання рекомендацій щодо їх вдосконалення є актуальним дослідницьким завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та зарубіжних науковців досліджують проблематику модернізації основних засобів, зокрема в умовах інноваційного розвитку. Серед них слід виділити таких: І. Богатирьов, І. Демченко, І. Івахненко, А. Пересада, Г. Азоев та інші. Результатом їх досліджень є наукові праці, в яких зазначені взаємозв'язки між видами основних засобів та інвестиціями, виділені групи показників ефективності їх використання та способи їх поліпшення, розглянуті особливості модернізації, модифікації, реконструкції та дообладнання (переобладнання).

Метою статті є дослідження сучасного стану основних засобів та управління модернізацією на українських підприємствах, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення проведення модернізації основних засобів на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що з часом основні засоби зношуються та застарівають, а придбання нових потребує досить значний обсяг інвестування. Саме тому підприємства

намагаються не тільки відтворювати основні засоби, а й відновлювати їх якісні параметри шляхом модернізування матеріальних активів.

Розглянемо що таке «модернізація». Термін походить від французького слова «moderne», що в перекладі означає «сучасний», «новітній» [1]. Під модернізацією мається на увазі процес оновлення, поліпшення, апгрейд відповідно до нових сучасних вимог. Модернізація виробництва являє собою удосконалення технологічних процесів, розробку і впровадження нового обладнання, матеріалів, способів та методів виробництва, оптимізацію всіх виробничих процесів відповідно до сучасних потреб. Як відомо з курсу історії, виробнича модернізація нерозривно пов'язана з процесами перебудови і оновлення в суспільстві. З накопиченням якісних змін виробничих процесів відбувається неминуча модернізація економіки в цілому.

Відповідно до Податкового Кодексу України[2], модернізація основних засобів - це удосконалення їх конструкції, яке забезпечує підвищення продуктивності об'єкта, що модернізується, сприяє розширенню його технологічних можливостей до рівня сучасних технічних і технологічних вимог, досягненню економії ресурсів, поліпшенню умов праці; полягає у порівняно незначних змінах конструкції робочих механізмів, машин, установок та іншого обладнання, а також у відносно незначній зміні матеріалів і методів обробки.

Ще на початку 90-х років двадцятого століття науковці дійшли до висновку, що нормальне відтворення основних фондів безпосередньо пов'язано з подоланням негативної динаміки фондівіддачі та підвищенням ефективності використання основних фондових об'єктів. Як вірно визначено в [1], якщо цього не відбудеться – будь-які дотації, направлені на створення нових основних фондів, не дадуть результату. Таким чином, зовнішнім індикатором ефективності модернізації є підвищення показників

використання основних засобів (фондовіддача, фондоозбросність, рентабельність основних засобів тощо).

Традиційно в економічній літературі зазначається, що в Україні наявне несприятливе становище щодо забезпеченості та продуктивності використання основних засобів. Це пов'язано з тим, що на підприємствах превалюють виробничі засоби із значним ступенем зношеності та «зрілого», навіть пенсійного віку, що не дозволяє запроваджувати на їх основі нові сучасні технології виробництва.

Як видно з інформації, наведеної в табл.1 [3], в останні роки ситуація докорінно змінилася. Має місце систематичне зростання як первісної, так і залишкової вартості основних засобів, а також суттєве скорочення ступеню їх зносу. Так, якщо в 2014 році цей показник досяг свого катастрофічного максимуму - 83,5%, то в останні 3 роки він систематично знижується і у 2017 році становить лише 55,1%.

Таблиця 1

Динаміка вартості та ступінь зносу основних засобів в Україні

	У фактичних цінах на кінець року, млн. грн.		Ступінь зносу, у %
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість	
2010	6648861	1731296	74,9
2011	7396952	1780059	75,9
2012	9148017	2135987	76,7
2013	10401324	2356962	77,3
2014	13752117	2274922	83,5
2015	7641357	3047839	60,1
2016	8177408	3428908	58,1
2017	7733905	3475242	55,1

Джерело:[3]

Ситуація в розрізі видів економічної діяльності не є позитивною також. Як можемо бачити на рис.1 максимальний рівень ступеню зносу належить такій галузі, як виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – 94,3%.

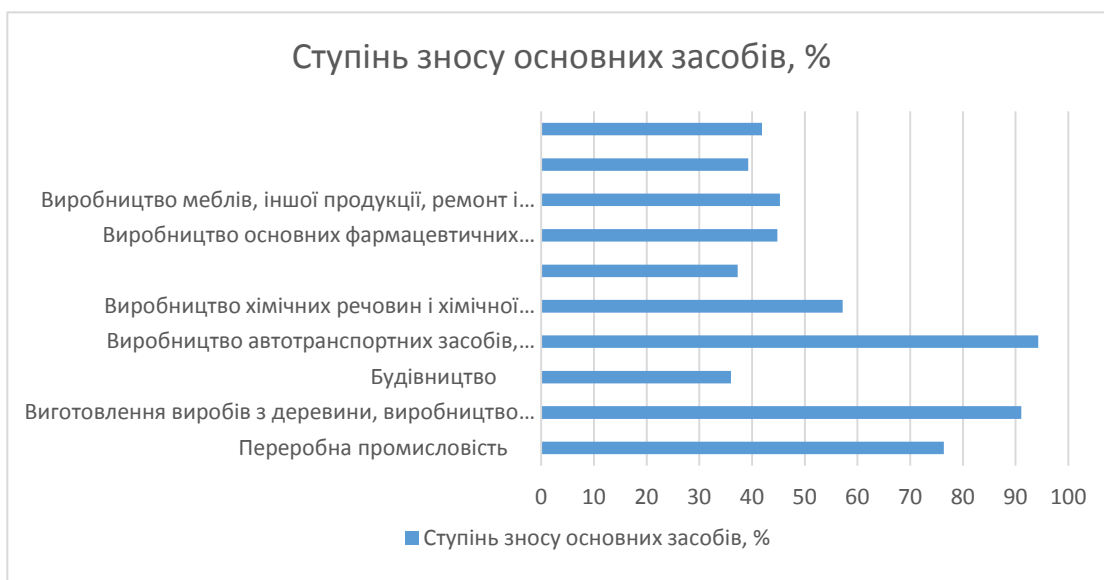


Рис. 1. Ступінь зносу основних засобів за окремими видами економічної діяльності за 2016 рік

Джерело: складено та розраховано авторами

На другому місці за рівнем зносу основних засобів розташувались господарства з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності - 91,1%. У той же час існують види економічної діяльності, які практично оновили свої основні засоби. До них належать галузь будівництва із найнижчим ступенем зносу, який становить лише 36%, а також сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство із рівнем зносу у 37,3%.

Достатньо позитивною в останні роки виявляється і динаміка показників ефективності використання основних засобів на підприємствах України. На основі даних Державної служби статистики (показники структурної статистики по суб'єктах господарювання), нами було розраховано основні показники ефективності використання основних засобів за 2013-2017 роки та наведено їх у табл. 2.

Як видно з табл. 2, на підприємствах України ступінь зносу основних засобів також покращується, хоч і не так сильно, як в цілому по суб'єктам господарювання. Рівень зносу основних засобів знизився з 85,64% у 2014 році до 57,77% в 2017 році. Фондовіддача основних засобів протягом 2013-

2017 років збільшилася з 2,383 до 2,827, тобто на 18,6%. Фондоозброєність праці на підприємствах протягом досліджуваного періоду також має сталу тенденцію до зростання. У 2017 році значення цього показника досягло 469 тис. грн, що більш як в 2 рази вище, ніж у 2013 році.

Таблиця 2

Показники стану основних засобів на підприємств України за 2013-2017 роки

Роки	Ступінь зносу, %	Фондовіддача основних засобів, од.	Фондоозброєність праці, тис. грн.	Рентабельність основних засобів (розрахована за чистим прибутком), %
2013	80,585	2,383	229,476	-1,344
2014	85,646	2,470	268,095	-34,944
2015	75,119	2,308	379,604	-16,706
2016	62,331	2,312	465,003	1,101
2017	57,774	2,827	469,039	6,189

Джерело: складено та розраховано авторами на основі [3]

Рентабельність використання основних засобів була від'ємною протягом 2013-2015 році (в зв'язку з негативним фінансовим результатом господарювання), проте у 2016-2017 році має місце стрімке зростання цього показника – з 1,1 до 6,18%.

Не зважаючи на позитивну динаміку, досягнуті значення показників ефективності використання основних засобів залишаються ще достатньо низькими (порівнюючи з докризовим періодом).

Критично оцінюючу наявний стан справ можна констатувати, що, по-перше, потреба в проведенні модернізації основних засобів усвідомлюється господарюючими суб'єктами України та перші кроки в цьому напрямку здійснюються. По-друге, досягнуті зрушення ще не є суттєвими та усталеними, а отже, мають обумовлювати зацікавленість підприємців та господарників в оволодінні навичками та інструментарієм належного менеджменту процесів модернізації основних засобів.

Для підготовки та проведення модернізації основних засобів на підприємствах має розроблюватися або ініціюватися проект, який за своїми ознаками є інноваційно-інвестиційним. Проектний підхід рекомендується використовувати для урахування усіх правових, організаційних та технічних, фінансових та інших факторів, які обумовлюють успішність процесу модернізації. Кожен проект має бути належним чином обґрунтованим.

Рекомендується підготовка організаційно-економічного обґрунтування доцільності модернізації (внутрішній документ) або підготовка бізнес-плану модернізації (в разі залучення зовнішніх фінансових ресурсів та інвесторів). В будь-якому разі необхідним є розробка прогнозів та проведення низки розрахунків, які дозволяють впевнитися у доцільності модернізації та ефективності інвестування коштів. Передумовою прийняття рішень є також аналіз інноваційної активності та інноваційного потенціалу бізнес-організації, що дозволяє впевнитися в спроможності підприємства належним чином використати модернізовані основні засоби, впровадити на їх основі нові технології виробництва.

Найбільш болючим питанням залишається пошук та залучення коштів на переобладнання та осучаснення основних засобів, адже фінансово-майновий стан багатьох підприємств є незадовільним. Основними джерелами коштів для фінансування проектів модернізації основних засобів на рівні підприємств можуть слугувати накопичені амортизаційні відрахування (в разі їх цільового використання), доходи від вибуття/продажу непотрібного устаткування, позикові та залучені кошти, зокрема на умовах лізингу. Необхідна і відповідна (стимулююча) державна політика, гаслом якої має стати її стратегічна мета - інноваційна технологічна модернізація країни.

Кардинальне зношення наявних основних активів підприємств та відтермінування їх модернізації провокує технологічну відсталість, яка з

часом може набути ознак безповоротності. Тому активізація процесів відтворення основних засобів шляхом їх модернізації є важливою передумовою забезпечення інноваційного продуктового та технологічного розвитку країни, відновлення конкурентоздатності української промислової продукції.

Література

1. Шнипко О. С. Модернізація основного капіталу – основи забезпечення конкурентоспроможності // економіка і прогнозування, 2006. - №1. - С. 61-76
2. Податковий кодекс України / Верховна Рада України; Кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/ibd/voz/voz_u/voz06_u.htm

References

1. Shnipko O. S. Modernizacia osnovnogo kapitalu – osnovy zabezpechenia konkurentnospromozhnosti [Modernization of fixed capital - the basis for ensuring competitiveness / economy and forecasting] (2006.) - 61-76 s. [in Ukrainian].
2. Podatkovyi Kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine] – Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
3. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine] – Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/ibd/voz/voz_u/voz06_u.htm.